

Språkvårdsspalten

Ett vårligt particip

1

En läsare i Vasa ställer en fråga om betoningen av *polar* i namnet på färjan *Polar Express*. Skall man betona *pol* eller *ar*? — Det finns i svenskan som bekant flera ord med sammansättningsleden *polar*, t. ex. *polarfarare*, *polarexpedition*. De får alla betoning på *ar*, och det är denna betoning som anges i SAOL, Svenska Akademiens ordlista. Färjans namn ser emellertid ut att vara tänkt som engelskt. På det tyder skrivningen i två ord. Man kan jämföra engelskans *polar beer* »isbjörn». På engelska uttalas *polar* som »pou-lar» med betoning på första stavelsen. Vad nu båtens namn angår, så tycker jag trots allt att det är naturligtast att försvenska det och betona *-ar-*. — Frågeställaren nämner att väderleksdoktorn Similä i Sveriges radio betonar *polarvindar* på första stavelsen. Det får Similä stå för, men han bör inte få några efterföljare.

2

Från Vasa kommer likaså en fråga om ord på *-ande*. Det frågas om sådana är lån från tyskan. — Det beror på, vad slags ord på *-ande* det är fråga om. Vi har två slag. Det ena

är ord som *flygande fågel*, *rinnande vatten* och många liknande. För att tala grammatiskt så säger vi att de är verbformer, s. k. presensparticip. Det är en urgammal svensk typ. Vi gör dem ibland till substantiv med bestämd form på *-n*: ordföranden herr A., studeranden P. Men så har substantiv på *-ande*, i bestämd form *-andet*: *anförandet*, *fasttagandet*. Den typen har uppstått på grund av tysk påverkan och faktiskt har den inte blivit riktigt hemmastadd i svenskan. Eller vad sägs om exempel som »taga initiativ till föreningens bildande», »det gällde byggandet av ett nytt hus», »vid lockets avkastande». De låter skrivbordsmässiga, eller hur. I tal säger vi »då locket kastas av», »att bilda föreningen». I vårt finlandssvenska översättningsspråk märker man ibland en tendens att bruka sådana ord, ty finskan i skrift har gärna substantiv på *-minen*. Nu vill jag dock inte säga att ord på *-ande* alltid ska utdömas. Man kan gott tala t. ex. om »ett lagstridigt förfarande», och vi har ofta ord på *-ande* med en lite nedsättande nyans, t. ex. »hans evinnerliga pratande», »dörrens knirkande och knarrande», »det skall väl bli slut på potatisska-landet».

● Flygande fågel, rinnande vatten... Nu gäller det inte så mycket tingen. Det gäller presensparticipen. Är de tyska lån? Nej, säger prof. Thors, det är fråga om gammal fin svenska. — Bilden: Man kan väl få visa upp en vårens alfågel även i en språkvårdsspalt. Det kan ju inte dröja så länge innan den kommer.

3

En läsare i Förenta staterna ställer en fråga om *toko*. Vad kommer det av, undrar han. — Han tänker på det vanliga dialektordet *toko*, med kort o. Man talar om »en tokan kar», »ett toko bån (barn)», »en tokon kvinno». Samma ord finns i dialektartat språk i Sverige under formen *token*. Det är ett gammalt *tholikin* som kan tolkas som »lik den», ty *tho* är en gammal form av ordet *den*. (*Dylik* har en liknande upprinnelse: *dy* och *ty* är en gammal form av *den*.) I syd-

österbottniska mål brukar det i stället heta *tålin*. Man har här förkortat *tholikin* på ett annat sätt. — På liknande sätt har frågeordet *hokan*, sydösterbottningarnas *hålin*: det är ett *holikin*, som betyder »lik vem» och i Sverige kan höras i formen *hocken*.

Jag tackar för hälsningarna. Frågor är välkomna: de kan adresseras till Vasabladets redaktion (märk kuvertet »Språkvårdsspalten») eller direkt under adress Knektvägen 3 C, Helsingfors 40.

CARL-ERIC THORS

50